

ISMERTETÉSEK. BÍRÁLATOK.

Magyar Népköltési Gyűjtemény, szerkeszti Vargha Gyula. IV. és V. kötet. (IV. kötet: Regös-énekek, gyűjtötte Dr. Sebestyén Gyula, V. kötet: A regösök, írta Dr. Sebestyén Gyula. Budapest, Athenaeum, 1902. XV + 376 és XIV + 505 l. Áruk egyenkint 6 K.)

A Kisfaludy-társaság Népköltési Gyűjteményéből hosszú szünet után ismét megjelent két kötet. Mindakettő a magyar regöléssel foglalkozik, és Sebestyén Gyula dr. nevét viseli a homlokán. Az első a *magyar regös-énekek teljes gyűjteménye*, a második a regölőknek, hivatalos nevükön *regösöknek* története, úgy a mint az összegyűjtött anyag, a történelem szórványos adatai s a folklóre bizonyosságai alapján meg volt rajzolható. Bennünket, a kik irodalomtörténeti szempontból fogtuk vizsgálat alá e két kötetet, tulajdonképen az első érdekelt.

Sebestyén Gyula hosszú és lelkiismeretes kutatásai kiderítették, hogy a regölés sajátos magyar népszokás, a mely hét vármegyében több mint másfél száz községben van elterjedve és három közép-pont körül csoportosul: Vas vármegye, Göcsej-Hanság és Udvarhely vármegye tulajdonképeni fészkei e szokásnak. Sebestyén kutatásai megállapították, hogy innen terjedt tovább a szomszédos vidékekre, és a mi még fontosabb, hogy a hét vármegye területén kívül sehol sem ismerik. Bár a földrajzi eloszlás és a hosszú időköz, mely megalakulásuk óta eltelt, sok változást hozott létre az énekek szövegében és a szereplők viselkedésében, bár határozottan három típus szerint három osztályba különíthetők, azért annyi a közös elemük, hogy egy töből való eredésük kétségtelen s összetartozásuk ma is, a sok kopás után is, fölismerhető.

A népszokás karácsonyi, de eredetileg évkezdő volt.¹ Karácsony és ujév között, rendszeren közvetlenül valamelyik ünnepnappal kapcsolatban, a falú legényei kisebb-nagyobb csoportokban elindulnak reglőni. Többnyire este és alakoskodó öltözetben vagy legalább nevükkel (bika, macska stb.), különös szerszámaikkal (lánczosbot, dob) és az énekszöveggel (Hajdinaszalma köntösünk, Cserfakéreg bocskorunk, Hársfakéreg topányunk) jelentve, hogy alakoskodók, köszöntik a gazdát, sok mindenféle áldást kívánnak, *regölnek* a házra és a családnak hajadon leányait, néha a legényfiúkat is összeregölik legényekkel és leányokkal, azaz

¹ A X. századig s még később is hosszú időre az évet nem január 1-vel, hanem decz. 25-vel kezdték.

házasársat jövendőnek nekik. Végül ajándékot kérnek és rendszerint jól megvendégelve távoznak. A regölésbe legtöbbször egy kis mythikus elbeszélést szőnek bele a felhőben megjelenő csodafűszarvasról, a mely azonban, mivel eredeti értelmét már nem ismerik, összefüggés nélkül, törmelékszerűen illeszkedik bele a regölésbe.

Ilyen regös-éneket gyűjtött össze Sebestyén, 52-t teljesen, száznál többől pedig a változatokat. Egy részüket úgy írták le a számára, egy-kettő megjelent nyomtatásban, a többit maga Sebestyén jegyezte le dallamukkal együtt a regösök ajkáról vagy beénekellette fonográfba. Készítettett egy pár fénykép-fölvételt is a regös-csoportokról s hangszerükről, készségeikről. A gyűjtés evvel ki van merítve, több megbízható vagy legalább is jelentős regös-ének nincs. Nagy elismerés illeti érte a gyűjtőt, hogy nem sajnálta azt a sokszor fizikai megerőltetést, melylyel az összeszedés munkája járt és ép oly dicséret illeti meg pontosságáért, megbízhatóságáért. Olvasván e gyűjteményt, lépten-nyomon érezzük, hogy az énekek valóban a nép ajkáról vannak ellesve, minden javítás, cifrázás, pótlás nélkül, úgy a mint a nép egyszerű fiai a maguk mulatságára elmondják, nincsenek megfosztva naiv színüktől, sőt még azoktól a hol tudákos, hol önkéntelen vontásoktól sem, melyeket a szájról-szájra terjedő ének az évszázadok folyamán szenvedett.

A vállalat tudós szerkesztője szerint e gyűjtemény összeállításában, bár a néprajzi érdekességnek is jutott szerep, első sorban az aesthetikai szempont volt a vezető. Nem értünk egyet vele. A Népköltési Gyűjtemény régebbi kötetei tényleg aesthetikailag is értékes anyagot nyújtottak, ezek az énekek azonban, bár egy-kettőben a tudományosan nevelt közönség ízlése gyönyörködhetik, a maguk elkoztatott, sokszor torz szövegével, melyben a gondolatok mondatbeli kifejezései is néha annyira megzavarodtak, különösen a refrainben, hogy teljesen érthetetlenek és értelmetlenek, ezek az énekek faindomb, első sorban néprajzi szempontból érdekesek. Természetesen nem akarjuk tőlük elvitatni az irodalomtörténeti fontosságot sem, ellenkezőleg. Kétszeresen is érdekesek, úgy is, mint a népköltészet megnyilvánulásai s még inkább, mint egy régi kornak elváltott, de alapjában fölismerhető emlékei. A messze letűnt századok népköltészetéről még következtetések útján is halvány képünk van, itt aránylag sok, kétségtelenül régi, emlék kerül az irodalomtörténet körébe.

A kötet nagyobb része jegyzetekből telik ki. A gyűjtő nem elégedett meg az énekek puszta rendbeállításával, hanem kiemeli a rokon változatok közös vonásait s reámutat azokra az egyező mozzanatokra, melyek két vagy több eltérő szöveget kapcsolatba hoznak. Azonkívül iparkodik mindenütt fényt deríteni a tulságosan kopott vagy homályos részletekre, megfejtja az elváltott vagy eltorzult szöveget, szóval teljes kommentárral látja el az énekeket. Az az egyetlen kifogásunk, hogy tulságosan sok a jegyzet és sok bennük az ismétlés.¹ Többször hallunk

¹ Nem értjük azonban a 39. lap jegyzetének azt az állítását, hogy nagyon ritkán azok a változatok, melyekben határozottan ki van mondva, hogy az ezer misegyertya a szarvasnak szarván gyulad meg. Mi hamarjában vagy 18 válto-

olyan megjegyzéseket (pd. a beköszöntés módja, az alakoskodás, a refrain magyarázata, a szarvas szerepe, a decz. 25-i újév stb.), a melyeket már megtett előbb, s újra részletesen előforduának és megmagyaráztatnak az V. kötetben. Elég lett volna az egyezéseknek és eltéréseknek megállapítása és a szövegmagyarázat, a hozzáfűződő folklorisztikai és történeti fejtegetések bátran elmaradhattak volna tekintettel arra, hogy nekik a gyűjtő külön kötetet szentelt, az ötödiket.

Ez az V. kötet, »A regösök«, szorosán véve nem vág az irodalomtörténet körébe.

Ebben az V. kötetben Sebestyén az előbb összegyűjtött anyagból indul ki, majd fölkeresi azt a pár adatot, mely a magyar krónikákban és azt a pár nevet, mely a régi oklevelekben található, visszavezeti a regölés történetét és a regösök eredetét a honfoglalás korába. Ekkor segítségül hívja a folklorét, s a szomszédos — szláv és germán — népek hasonló jellemű és idejű népszokásait jellemzi, a melyekről kétségtelen emlékezet maradt fenn már az első évezredbeli egyházi atyák irataiban s a keresztyén egyház egykorú nyilatkozataiban. Így elér a Kr. u. IV. századig. Itt sem áll meg, hanem folytatva a történelem nyomain visszafelé haladó utat, eljut a rómaiak Mithras tiszteletéhez és alakoskodásaihoz, azután a Mithras tisztelete útmutatásával az egyiptomiak és asszírok révén egészen a szumerokig jut a 4100 esztendőhöz Kr. előtt. Nájuk találja meg az eredetét a mi magyar népszokásunknak, azokban a bika és bak áldozatokban, melyek a nap győzelmét akarták symbolisálni az egyes zodiacusi csillagképeken.

A regölés történetének ez a hatezeresztendő épülete óriási tudományos apparattal, tömérdek adat segítségével és bámulatos merészséggel van fölépítve. Maga az épület azonban egész terjedelmében, nekünk, irodalomtörténettel foglalkozóknak, csak csodálatát kelti föl, érdekfűgő irrott emléke a XIII. századból való és még a mondánk is az első évezred végével kezdődnek, nem foglalkozhatik azzal az ötezer éves multtal, mely hagyományainkat megelőzi. A folkloristáknak lesz kötelessége megvizsgálni, mi állja ki Sebestyén megállapításaiból a kritikát, nekünk sem elég tudományos ismeretünk, sem kellő jártasságunk nincs a kérdés irodalmában, hogy ilyen fontos dologban ítélhessünk. Azt a megjegyzésünket azonban nem hallgathatjuk el, hogy Sebestyén következtetéseiben a láncszemek sokszor igen merészen vannak egymásba kapcsolva. Sőt az egész fejtegetés tulajdonképen sok merész, egymástól független föltevés szövedéke, és így bármilyen alapossággal, a tudományos bizonyítások egész halmazával siet is az egyes föltevések támogatására, azért nem nyomhatjuk el aggodalmunkat, hogy ez az út, mely számtalan hypothetikus állomáson keresztül ilyen szédítő magasságba vezetett, nem egészen megbízható. Lehet, hogy csalódunk, s a folklore tudományos képviselői veünk, laikusokkal szemben, Sebestyénnek adnak igazat, de még ha nekünk volna is igazunk, akkor sem

zatot olvastunk meg, a hol ez a körülmény expressis verbis meg van, úgy, hogy a felsődanántuli változatokban majdnem szabályszerűnek tarthatjuk.

gáncsolnok Sebestyént: ilyen kérdésben csak merész föltevésekkel lehet valamit elérni. Az exact tudomány módszereivel, történelmi adatokkal itt nem boldogulhatunk, ide merészen kombináló agy kell.

Mellőzzük tehát Sebestyén kutatásainak azt a nagyobbik felét, mely a szomszéd és rokon népek karácsonyi, évkezdő illetőleg évszakkezdő mulatságaival, valamint a régi egyiptomiak, asszírok és szumerek csillagászati symbolikájának és áldozatainak kapcsolatával foglalkozik és csupán a magyar regölés történetét tárgyaló fejtegetéseinél maradunk. Vizsgálataiból kiderül, hogy a regölést, a vele egybekapcsolt szarvas és bika szerepével, mint karácsony-ujévi népszokást, a szláv kolendálásból csakis a Dunántul határain talált, székely határórré lett s utóbb beolvasztott avar, gepid, szlovén népkeverék és a határórségük folytatásául letelepedett kabar-székelység sajátította el (V : 246—247. l.). Főntartóik, illetőleg a regösök ősei, a népnek szabadon kóborló, pogány, samánkodó (bűvölő) hagyományokat ápoló vándor énekesei voltak (V : 150. l.),¹ a kik a regölésben szereplő mythikus részleteket, jó kívánságokat és a leányoknak párokat *bűvöltek*. (V : 71. l.) Tőlük vette át a nép, de csak azokon a vidékeken, a hol avar-székely és kabar-székely határőrök laktak.

Azt hiszem, ezt az eredményt elfogadhatja az irodalomtörténet, különösen ha majd a történet végérvényesen jóváhagyja Sebestyénnek a székelyek eredetéről szóló föltevését, melyet az Etnographia régebbi évfolyamaiban sok alapossgal állított. Azonban van egy pár szavunk ahhoz a következtetéshez is, melylyel Sebestyén a mai regös-énekek tartalmából és vonatkozásaiból eljut a X. századba, a regölés megalkulásához. A sok helyes érv és bizonyosság között akad egy-kettő, melynek bizonyító erejét egy vagy más körülmény megrontja. Ilyen, hogy néha nem építi elég biztos alapra a föltevését, mikor pd. csak a hegyfalvi és komárvárosi regös-énekre támaszkodva, a melyeknek szereplői arczukat bekormozzák, a kormozást, bár a többi regös-ének nem tud róla semmit, a régi regösök általános szokásának tartja, sőt egyik főbizonyoságnak hirdeti arra nézve, hogy a nép őket ördögöknek tekintette. (V. 121. l.)

A másik még jelentősebb kifogásunk a regölés időpontjára vonatkozik. A V : 9. lapján határozottan kimondja Sebestyén, hogy a regölés ideje rendszerint az *est* (25. s. 26.), két községben a kora reggel, s csak a vásáros-dombói öregek emlékeznek arra, hogy régen éjfélkor regöltek, de akkor sem a rendes regösök, hanem a házasok. Ezután közvetlenül így folytatja: »Foglalkoznunk kell azzal a lehetőséggel, hogy a regölés *éjjeli*, vagy talán *éjféli* népszokás volt. Az a körülmény, hogy a regösök eredetileg új esztendő t köszöntöttek, tényleg az éjféli regölés mellett bizonyít, mert a középkori újesztendő a december 24—25. közti éjjellel, az éjféli mise idején kezdődött. És hogy a szarvasbőrben, bika- és ökörbőrben alakoskodó régi regösök, a kiket a nép ördögöknek tekintett, tényleg ezen az évkezdő éjjelen jelentek meg,

¹ Mint ilyeneknek szerepük az udvari regös-rendével egy forrásból eredt.

kitűnik abból a nálunk általánosan elterjedt hiedelemből, hogy az éjféli misén megjelenő boszorkányoknak szarvuk van.« (V : 9. lap.) Tehát az éjféli regölést maga Sebestyén is csak fölveti és még a három bizonyítékkal (a 179 regölő község közül egyben *emlékeznek*, hogy azelőtt éjfélkor regöltek; az ének vonatkozása az újesztendőre; a boszorkányok szarva) sem tudja kétségtelenné tenni, sőt megvalljuk, előttünk még csak valószínűvé sem tenni. Mégis Sebestyén elbeszélése további fonalán az éjféli regölést nemcsak bebizonyított valóságnak veszi,¹ hanem új, merész következtetéseket von le belőlük.²

Ha majd a történettudomány és a folklorisztika Sebestyén hypothesisainak és a reájuk épített elméletnek igazságot szolgáltat és beigazolja mindannak valóságát, a mit fejteget, akkor az irodalomtörténet is örömmel fogja regisztrálni a föltárt eredményeket. Addig is nagy köszönettel tartozunk a regös-énekek érdekes anyagáért és azokért a mélyreható, a regölés történetére fényt derítő kutatásokért, melyekkel a mai népszokás és az Árpád-kori regösök között a nagy távolságot áthidalta.

L. M. R.

¹ Pd.: Mivel a regösök megjelenése decz. 24—25. közti éjféltre esett (V. 15.); énekmondóink az ó- és újévet elvászató éjféli órákban sorba látogatták a házakat (V : 185 l.) stb.

² A regösök ördög voltát a decz. 24—25-i éjféli megjelenésen kívül semmi sem támogatja (V : 25.) stb.

